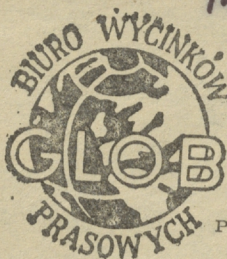

ZAMOŚĆ

Marek

Prasowe
Wydawnictwo
Dokumentacyjne
RSW „P-K-R”

Warszawa
Pl. Starynkiewicza 7
Tel. 28-59-59

KURIER POLSKI

00-018 WARSZAWA
ul. Hiberna Nr 11

wydanie

Nr 81

z dn. 27-08-79

TC-OR-6043-19

683

KURIER POLSKI

Tak obecnie wygląda Brama Lwowska Stara. Za nią widoczny fragment potężnego nadszańca flankującego północno-wschodnią kurtynę fortyfikacji z czasów Królestwa Polskiego.

Bastion VII będzie gotów za rok. Tutaj widzimy jego fragment jeszcze przed rozpoczęciem rekonstrukcji.

„Jest też w Zamościu twierdza obszerna”

Dawne twierdze obronne stały się dziś zabytkami architektury na równi z pałacami, dworami czy zabudową miast. Niestety, jeszcze wiele z zachowanych relikwów sztuki wznoszenia fortyfikacji czeka na należną opiekę konserwatorską. Tym bardziej więc cieszy fakt, że zadanie częściowej rekonstrukcji fortyfikacji zamojskich, uwzględnione w ogólnym planie rewitalizacji miasta, już zostało rozpoczęte.

Między planem Zamościa i narysem obwarowań obronnych istnieje nierozzerwalny związek kompozycyjny. I dobrze się stało, że tak jak powstawały one równocześnie z budową całego miasta, obecnie doczekały się odnowy w tym samym czasie. W przyszłym roku, na 400-lecie istnienia miasta, do niegdyś świetności wróci jeden z siedmiu bastionów i trzy bramy wjazdowe — Lubelska Stara i Lubelska Nowa oraz Lwowska Stara.

MIASTO PIĘKNE I POTĘŻNE

W dobie renesansu włoski architekt Bernardo Morando na polecenie kanclerza wielkiego koronnego Jana Zamojskiego zbudował pierwsze w Polsce miasto nowożytne nie tylko piękne, ale i potężne. Twierdza Zamość przetrwała niejedną pożogę w burzliwych dziejach naszej historii. Oparła się nawet najazdowi Szwedów.

Wielokrotnie była przebudowywana i dostosowywana do stale zmieniającej się sztuki wojennej. Pierwotna konstrukcja fortyfikacyjna typu nowowłoskiego, złożona z siedmiu bastionów i siedmiu odcinków kurtyn między nimi, wzniesiona została z miejscowego kamienia i cegły.

W ciągu XVII i XVIII w. twierdza orzechodziła kolejne modernizacje m. in. od kierunku inż. M. Linka. Potem wojny napoleońskie spowodowały konieczność modyfikacji i przygotowania Zamościa do obrony. Obleżenie twier-

dzy przez wojska Suworowa trwało 8 miesięcy. Po kongresie wiedeńskim Zamość znalazł się w granicach Królestwa Polskiego. Działał tu wówczas gen. J. Ch. Mallet-Malletski, który opracował generalny projekt przebudowy istniejących fortyfikacji. Zamość przekształcony został w silną twierdzę o dużym znaczeniu strategicznym przy granicy z Austrią. Wtedy poszerzono fortyfikacje ziemne z kazamatami, zbudowano galerie strzelnic system potern, potężne nadszańce i kopce służące do umocnienia obrony fosy.

W XIX w. wynalazki w dziedzinie wojskowości sprawiły, że twierdza zamojska utraciła swoje znaczenie. W 1866 r. została zlikwidowana jako

Marzenna Guzowska

przestarzała, a fortyfikacje częściowo wyburzono. Taki stan rzeczy utrzymywał się do lat międzywojennych, kiedy to zespołem fortyfikacji, najcenniejszym z zabytków Zamościa obok kolegiaty, ratusza i kamienic wokół Rynku Wielkiego, zainteresowali się p. l. Stanisław Herbst i prof. Jan Zachwatowicz. Rozpoczęta z ich inicjatywy rekonstrukcja Starej Bramy Lubelskiej przerwała wojna.

WAŁY KRYJĄ SKARBY

W wyniku obecnie podjętej odnowy fortyfikacji przywrócone zostaną dawne wartości zgodnie z podstawową koncepcją Moranda. Jednak nie jest już możliwe, aby nie uwzględnić tego, co nawiązywały epoki późniejsze. Decyzje w tym względzie należą do konserwatorów. Po raz pierwszy rozpoczęto prace konserwatorsko-budowlane równocześnie z projektowaniem i badaniami archeologicznymi. Ale w przypadku Zamościa trudno byłoby postąpić inaczej. Bowiem prawdziwe skarby kryją wały i nasypy ziemne. Dotąd nikt w żadnym dokumencie ich istnienia nie odnotował. W szczególności dotyczy to XVII-wiecznych przebudów, których plany objęte były tajemnicą wojskową. „Nigdy nie wiemy, co przyniesie jutro — mówią uczestnicy ekipy odnawiającej bastion VII — i dlatego całkowicie gotowy projekt wykonawczy na nie by się nie zdał”.

Za rok bastion VII ma być gotowy. Trwające prace przy jego rekonstrukcji są zaawansowane. W tej chwili starymi metodami odbywa się murowanie jego kurtyn, czyli płaskiego muru obronnego. Konserwatorzy uwzględnili przede wszystkim najwcześniejsze, renesansowe akcenty architektury bastionu. Dokładnie zaplanowane i widoczne będą

elementy rekonstruowane i te, które są pozostałością z czasów Królestwa Polskiego

DRUGA MŁODOŚĆ POLONII

Stara Brama Lubelska o manierystycznej fasadzie z płaskorzeźbą w attyce przedstawiającą Polonię na tronie z orłem i berłem w dłoni również przeżywa drugą młodość. Konserwację rozpoczęto od zabezpieczenia jej murów — założenia izolacji. Przygotowywane są także brakujące kamienne fragmenty zdobiące jej surową architekturę.

Nową Bramę Lubelską wzniesiono za czasów Księstwa Warszawskiego w związku z rozbudową fortyfikacji, a po zlikwidowaniu fortecy — częściowo zburzono. W 400-lecie Zamościa będzie znów jak nowa. Tymczasem przeprowadzone jest zabezpieczenie i izolacja murów oraz odtwarzane są jej strzelnice.

Jeśli dobre tempo robót utrzyma się przez najbliższe lata, już wkrótce każdy przybysz do Zamościa będzie mógł powitryć za Bonifazio Vanazzim, który z odwiedzin u Jana Zamojskiego w roku 1596 taką zdawał relację: „Jest też w Zamościu twierdza obszerna, ozdobna, rozważnie stawiana i lubo w równinie, dobrze obwarowana, lecz nade wszystko w liczny ryzostunek opatrzona”

Fot. KAZIMIERZ KRAMARZ